

הלכות שבת סימן שיח קלה באר הגולה

(לח) * והוא הדין כל דבר (יג) קשה שאינו ראוי לאכל כלל בלא שריה (לט) דאסור לשרותו בשבת, * דהיינו גמר מלאכה (מחמת מודים): ה * ייש מי שאומר, דדבר שנאסר או נאכל, * שור בשם רבי אליעזר ומקמי מלאכה מלאכה

באר היטב

שקורין טונינא, ט"ז: (יג) קשה. וה"ה דבר מלחם שאין זולין לאכלו כלל בלא שריה, ב"י, ואיתא בגמרא דאם הדין חביב:

באר הלכה

המדיחין דרישא דבבואי מחר אפילו בחמין שהיה סוללת בהן, ועל זה קאמר שם במשנה: חזן מילית הלשן וקולסין האספין שהיו חזקין היה גמר מלאכה, משמע דאורי באפן אחד, וט"ז ושאר אחרונים לא הזכירו דבר רק ענין, וצריך טעם למה וצריך עיון למעשה: * והוא הדין כל דבר קשה. עין במשנה בריה שהקשה למה צריך לסים 'דחיי גבר מלאכה', עין שם. אי נמי יש לומר, דהנהגה מרדכי סובר דענת חמורדי שפרש בסיון שב דחיי מדיחין חר אפילו בכלי ראשון ולחיי אסור בו שריה, דבכלי שני אפילו שריה שרי, ולחיי קאמר דדבר קשה ששריה מוכחי שיהא ראוי לאכל אסור שריה בו בכל גווא. ואין נקרא מנה בין אלו השני תרצים רק בבאר דבריו, ומבאר הגר"א משמע יותר פשוט הראשון: * דהיינו גמר מלאכה. עין משנה בריה מה שכתבתי אודות בשול הטי"א¹, ועין בסוף הדבור שכתבתי שישן העסע"ס² הצונן לחוף הכוס ששומה בו אחר שער החמין לחובה. ועין בספר בית מאיר שכתב דמכל מקום אין למחול ביד אחרים שנותנים העסע"ס הצונן מקום ואחר כך מזהר מכלי ראשון אף שהוא ד' סוללת בו, מיון שהוא מבשל: סייה, כל פעל-נפש חוש לעצבו שלא לערות מכלי ראשון כל זמן ששרה סוללת בו, עין שם, ולכן נעצנו שיטת החמין מקום: * יש מי שאומר וכו' משום בשול. עין מלכה בריה דהיא הדין דיש עלי אחר בשול. ועין בפרימגדים שהביא מקסחים ט"א דלא נתבשל שם בשול הראשון, והלוי טעם דמחר לשרותו בחמין בשבת ורואה לומר, אם עשה עלי אחר בשול בערב שבת [פלאר דבר מבשל, ונראה דהוא הדין לדידה בבשול אחר עלי דמחר בשבת להניחו בלי ריב בתור אף שיעלה, דלא נתבשל שם עלי ראשון משום, דהא רבנו אליעזר מסיין משנה אסם למדני. אף לענין דמתי אין דין פרימגדים מוכח, דהיינו דמוכח שם דלא נתבשל שם הראשון, הרי שם השני

משנה בריה

ואפילו דבר שעל ידי שריה צונן נעשה ראוי לאכילה, שכל דבר שאינו אכל מחר לעשותו אכל בשבת, כמו שכתוב בסיון שכתב: (לח) והוא הדין כל דבר קשה. רוצה לומר, דבר שהוא ראוי לאכל חי בלא בשול, אף שהוא נבשל וקשה מאד עד שאינו ראוי לאכל כלל מחמת זה בלא שריה בחמין, דאסור לשרותו. ולכאורה למה צריך הרמ"א לסים 'דחיי גבר מלאכה', תפוק לה דכל דבר נבשל שלא נתבשל מבעוד יום אסור לשרותו בחמין בשבת, וכו'?" יש לומר, דר"ציה להשמיצנו דכנה שהוא גמר מלאכה (ג) יש אסור בשריה מדאיתא פ"מ בתרומה מלית הישן. ועין באר הלכה: (לט) דאסור לשרותו. אפילו בכלי שני, (נד) והוא הדין אם הוא דבר שיהיה נעשה ראוי לאכילה על ידי הדחת חמין בפלמא, גם ההנהגה אסור, וכו' לענין דג מלח. ועתה נבאר דין בשול עלי הטי"א¹, השיך בכמה ענינים לסעיף זה. הנה ט"א בשבת, (נה) פשוט בפוסקים דיש בו משום בשול⁶⁰, ובמודי יש בו אסור סקילה, ובשוגג חיוב חטאת, ועל כן יש לזהר בו מאד. ובפנינו הרבנים, רבים נכשלים בו ומקלין לעצמן בקלות שאין בהם ממש, ועל כן מוכח אני לבאר לפני ההנהגה והאסור בזה בענין השם יתברך: הנה לערות (ו) מכלי ראשון על עלי הטי"א, יש בזה בודאי חשש אבי-מלאכה, דקוצא לן דצורי מבשל כדי קליפה, כדלקמן בסעיף י, וכל-שכן אם נעמידו אחר כך על הפטור או בתוך הקאכלי⁶¹ עד שיהיה הדין סוללת בו, בודאי יבוא לכלי עלמא לידי

אסור סקילה על ידי זה: ואפילו אם נדע לפת את עלי הטי"א לחוף הפלי אחר שיערה החמין לתוכה כדי שיהיה על הפנים שם כלי שני, גם-כן אסור, דנקטא לן בסעיף זה דדבר שלא בא בחמין מלפני השבת אין שירן בשבת אפילו בכלי שני⁶², (ס) וכל-שכן לפי מה שכתבתי בסעיף זה דיש דברים רבים קלי הבשול שמתבשלים אפילו בנהרקה מכלי שני, אפשר דיש בהעלים גם-כן חשש אסור דאורייתא אפילו באפן זה. (סא) ועל-כן הקפידו האחרונים דיש לערות עליהם מערב-שבת ורחמין מכלי ראשון כדי שיעל-ידיה יתה נקרא הטי"א מבשל במקצה, דצורי מבשל כדי קליפה, (נט) ויתפך בעת הצורי את הטי"א היטב בתוך הרוחמים מלמעלה למטה ומלמטה למעלה נ"י יותר טוב שיהיה מבשל ממש על ידי העמה במקום שמתבשל. ואחר כך יריק את העסע"ס⁶³ לכלי אחר, כדי שישאר עלי הטי"א (ס) ובשים ויהיה מחר לו לערות אחר כך בשבת עליהם מים חמין מכלי ראשון, מיון שכתבתי מערב-שבת, כדי דבר נבשל דנקטא לן בסעיף זה דאין בו בשול אחר בשול אפילו אם נעטן [ואחר כך מחר לו להחזיר גם מי העסע"ס אלו הצוננים לחוף הכלי זה גופא, וכמו שכתבנו לעיל, דדבר לח שנעטן מחר לו לחנו בתוך כלי שני רותח]. (סא) דאם ישאר בו משקה העסע"ס, הרי נקמא לן דכלל יש בשול אחר בשול אם נעטן, אם לא שמי העסע"ס הצוננים הם מרבין שלא יתחממו על ידי הפנים שמערה עליהן למחר. וכן הדין לענין קאנו⁶⁴, יזהר שלא יערה עליהם מים חמין מכלי ראשון⁶⁵, אם לא שיערה עליהם מאתמול ויהיה את המים מעליהן, והטעם ככל הנפק לעיל ועין בהשובות חתם-סופר סימן עד ובפתיחת-שובה על ארבע-חיים. ודע, דאף שהתנו לערות חמין על עלי הטי"א והקאנו⁶⁶ אם נתי עליהם מאתמול מים מכלי ראשון, (סג) אף-על-פי-כן יזהר שלא נעמיד את הטי"א והקאנו⁶⁷ בפניו או בקאכלי⁶⁸ אחר ששפך עליהם מים, דהא אין צרי מבשל רק כדי קליפה, ואס"ן לא נתבשל אמתול רק כדי קליפה, ועכשיו על ידי העמה בפניו יתבשל לגמרי. והנה אפן זה שכתבנו, אף שאין למחול ביד הנוהגים בו, מפל מקום פתבו האחרונים (סג) עצה המוכחת מזה, דהיינו שישמן העסע"ס מערב-שבת לגמרי, שלא יצטרך לערות לתוכו עוד רותחין לקטר בשבת, ולמחר קשיצטרך לערות (סד) ימן העסע"ס הצונן לחוף הכוס ששומה בו אחר שער החמין לחובה ונעשה כלי שני⁶⁹; והוא הדין שפטר לתת לחוף הכוס הזה

שער הציון

(נג) אחרונים, וכן משמע בבאר הגר"א: (נד) אחרונים: (נה) הגאון רבי יחזקאל בסקר יצירת-חדש וכמה גדולים בספר עקרי-דינים, והפרימגדים בסיון רג ענין קצין מא ובקשה סקומות, ובספר בקני-ציון סימן יז ובקבלת-שבת. ובספר נתיבות-השלום האריך וקרא לעין שגת אנשים המסעין בזה: (נז) כל זה כתוב בפרימגדים ובשאר אחרונים: ה"ל: (נז) נתיבות-השלום ה"ל: (נח) כלכלת-שבת נתיבות-השלום ובקני-ציון: (נט) יתה ויתעלה קצת להסיר תולדות הפור מדרים בזה שמוקשה דלא צרי שואתמול מבשל רק כדי קליפה, ועל כן שיערה עליהן עוד הפעם יתפכו העלין ויתבשל מה שלא נתבשל אתמול: (ס) רוצה לומר, כלי מי העסע"ס: (סא) ובדעבד אין לאסר [נתיבות-השלום]⁶⁴: (סב) נתיבות-השלום ה"ל: (סג) דקאפן הראשון יש לפקק בו מחמת תולדות פרימגדים ה"ל וגם מחמת קשית הפתיחת-שובה החדש⁶⁵, עין שם, וגם דלא נקמא לן בסעיף זה דדבר שנעשה מאתמול אפילו בכלי ראשון אין שורין אותו בשבת, דקמא פנים ראשון לא נגמר בשולו כל-צדו ועכשיו יתוסף בשול, ואס"ן כפי נמי, מה יעיל מה שיערה מכלי ראשון מערב-שבת כדי שיתבשל אז כדי קליפה, דקמא הברי-קליפה גופא לא נתבשל מערב-שבת כל-צדו, ועתה כשיערה פנים שנית יתוסף בשול. ובדעבד יש לישב דהוא סקס-ספקא, דקמא קוצא לן בהמכרים דדבר שנעשה מערב-שבת מחר לשרותו בשבת דלא נותף בשול בזה, ואם המצי לומר דלא נקמא לן כותה, דקמא קוצא לן פהני רבותא דסביר דדבר שנעשה מאתמול בנאכל בן-דרוסאי שוב אין בו משום בשול, ובה הכי-קליפה, מיון דנקמא לן דצורי מבשל כדי קליפה, מסתמא נתבשל פמאכל בן-דרוסאי לכל הפחות ונלא דמי לשריה דאסור לשרותו בשבת אף שנעשה מאתמול, דהם חשיבין דקמא השריה דמאתמול לא בשל רק בחזן, ובפנים ענין לא נתבשל כלל עד שריה השנית, אבל בענין כדי קליפה לא נותף בשול כלל בערי השני, דמאכל בן-דרוסאי כבר מסתמא נתבשל בערי הראשון: (סד) ולענין א"ן לחש, דאין צביעה באכליו, כדלקמן בתרומה: 1 תה. 2 מין תור חמום שהיו מעלי או בעבד-דפנותיו בתי-קבול. 3 תפצית תה. 4 קשה.

בְּקִבְלֵי אֶחָד אֶתְּהִי
בְּמִקְדָּשִׁים מֵאֵל כִּי
פָּקֵד גִּי' וְשִׁפְתֵי בִשְׁמֵ
רִאשִׁיתָהּ לִי שִׁפְתֵי גִי' אֵל
בְּרִיתָא וְרִכְבֵּי בִשְׁמֵ
פָּקֵד ד

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

[יד] בשול. ע"י בה"ט. וצ"ל בדר סימן ט' תשובת מקורם חיון דאם אפ"י
בכ"ש אלא מ"ס לבר אסור לתן קארו"י¹ שחוקה לתקנה מפני שמשפחה מראיה
המים והר"ל בארבע ופ"ד הוא, וכ"ש בדר דבאי חוששני לו מקצתא, אצל מקוין
בטמן וד"ה האפי, ודבר שנתבטל ספר לשדחו בחמין כמ"ש ט"ד, מ"א. כשקנה
כל-יצדו בעדו דחם על דאש, ובעת שנתבין אותו בכוסות מוסיפין ונותנין
ולתן מן הקארו"י בכוסות, ותעשה מן, כלשיכנה בית-המקדש חב לכה"א חשא
מה שהאריכו בזה חכמי ארץ-ישראל וקבוה דהמקל יש לו על מה לסמך ותפחמי
התשובה-יעקב ח"א הלכות שבת: (טז) אפלו בכ"ש. השעם בבי' דלמא פה
בכ"ש אלא במלח לחד לשאב בס"ט ולא מיד אחרצא. וקרב המ"א: לפי מה
מביא בשם חשבו"מ כ"ב דהתר בכלי שני: (טז) בכ"ר. כיון שהוא יבש שאין פל
איתם ונתחבטם בצלחין ודקדק ונותנין לתוך הפקר לא ישימו רק אבן של
בכצלים, ואע"י דאפשר דבעלי מ"ס מ"מ מ"א דשמוהו ח"א כמ"א
ואסור ונתנו כל ימן שהיה סולדת לו בפרק, ט"ז: (יט) סולדת. אפלו לא נתב

שהוא כלי שני חלב ששצטנן⁵⁵, אבל אסור לערות עליהם מפלי ראשון, וקדלעיל בסעיף זה, וקשה העצמני⁵⁶ שלו אינו צונן (סה) הוא בנפאי טוב, לצאת בזה ידי פל הדעות: **ה (מ) אם בשלל אחר-כך במשקה.** רוצה לומר, שנתנו הפדנה כשמתבשלת עם רטב, דאם נותנו פמשקים צוננים, תפוק לה דיש ב' משום בשול עבור המשקים: **(מא) משום בשול.** דאף-על-גב דאין בשול אחר בשול בדבר יבש, מכל מקום יש בשול אחר צליה⁵⁷ ואכלו עדין רותם מחמת הצליה [אחרונים]. והוא הדין דלשיטה זו יש צלי אחר בשול, ולכן אסור לתן דבר שנתבשל אצל האש בלי רטב (מ"א), ולא דקא אצל האש, דהוא הדין בכל מקום שיוכל להצלות מחם התנור. ולכן צריך לזהר שלא להחזיר בש" מבשל כלי רטב לתוך התנור במקום החם שהיה סולדת בו, ואפלו אם יצמידו על-גבי קדנה הפסקתה⁵⁸. אבל לכלי עצמא אין צלי אחר צלי, ודבר שצלה מטר לתנו אצל האש אפלו אם נצטנן, (סו) ובלבד שלא יקרבו ביהמ"ד כדי שלא יבוא למחית אם וגם לא יצמידו על קרקעית התנור אלא על-גדי הפסק כלי ריקנית מתחתיה כדי שלא יהיה נראה כמבשל, וענין לעיל בסימן רנג סעיף ה, והוא הדין באפיה כי האי פוקא, דאין אפיה אחר אפיה⁵⁹: **(מב) ואסור לתן פת יבוי.** הוסיף בזה דין אחר, והשעם, דסבירא לה לדעה זו דיש דברים שמתבשלים אפלו בכלי שני מפני שהם רבים⁶⁰, ואין אנו בקיאים, ועל-כן הוסיף לאסור לתן פת האפוי דהוא רבין אפלו בכלי שני, והוא הדין דלדעה זו (סו) יש להחמיר נמי (סח) בשאר דברים שלא לתנם בכלי שני⁶¹. וענין לקמן בסעיף ט אודות תבלין: **(מג) מתירין בכלי שני.** סבירא להו דאין כלי שני מבשל בשום דבר⁶²: **(מד) אפלו בכלי ראשון.** סבירא להו דאין שף שם בשול אחר אפיה או צליה, והוא הדין להפס: **(מה) ונתנו לזהר וכו'.** פורש, שאין נוהגים להם במרק של הטעאליני⁶³ בקערה שהיא כלי שני, וכל שכן שיזהר שלא לערות עליהם מפלי ראשון. (סט) ואותם שחזתכים הבצלים

בסימן שכ בספר: (ס) באפן זה טוב יותר שיצטרף הפס' לחוף העצם "ס", לצאת בזה גם דעת הח"ש"ש לזכריה⁵⁷, ועין בקצרת הדב"ש⁵⁸: (ס) בלילת שבת: (ס) קצר
אברהם: (סל) חזן מזמור ושמעון, וכדלקמן בסימן זה: (סט) ט"ז. ואף דהמגן אברהם בסעיף קטן טו משמע שסבירא לה דבצלים דינו כהבלין, עין בחוספת שבת
שפ"ה דמהמגן אברהם אין ראיה שחולק על הש"ז, אלא ראוי לא סבירא לה כה"א מפני אין לאסור בזה מבני דנראה פמבשל, וגם לכך זה, בפ"ה גדולים העתיקו
דברי הש"ז, והם השליח שלמה והתניי אדם והכללת שבת: (ע) מגן אברהם בסוף הסימן: (על) נקטת הגדולה והסידורין: (עב) מגן אברהם ומחצית השקל:
מרגום: 1 קפה, 2 תמצית תה, 3 חמין.

הלכות שבת סימן שיה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק לט]

חלב שנגעץ⁽⁵⁶⁾.

אינה נחשבת אלא צליה, וכשנותנו למים, נחשב הדבר כבישול אחר צליה. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה ד), והוסיף, שכיון שלאחר קלייתו אין הוא ראוי עדיין לאכילה, שהרי אם יתנוהו במים קרים לא יהיה המשקה ראוי לשתיה, לפיכך אסור לתיתו בכלי שני, כיון ששם יגמר בישולו.

ולגבי טיגון במחבת, כתב לעיל (סי' קסח ס"ק נו) לענין ברבת הנהנין, שמדברי המג"א משמע שאין זה נחשב כבישול, אך לדעת שאר האחרונים אין הכרח שכן הוא הדין. אכן, טיגון הנעשה במחבת עם מעט שמן כדי שלא ישרף המאכל, כתב שם (ס"ק סט) שאינו נחשב כטיגון, אלא כאפיה. ובשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' יב אות ד וח"א סי' סג) כתב, שאין להניח שקדי מרק [המטוגנים במחבת] בכלי שני, כיון שזהו בישול לאחר טיגון, אך להניחם בכלי שלישי מותר [וראה הערה להלן].

וטיגון בשמן עמוק, כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"ב מכתב ב אות ב, שש"כ פ"א הע' קפב), שנחשב כבישול, וכן דעת הגר"ש אלישיב (מאור השבת שם סי' ח ס"ק פ, שבות יצחק בישול פכ"ז הע' לד) והגר"ג קרליץ (חוט שני שם). ולכן מותר לדעתם לתת שקדי מרק בתוך מרק חם, כיון שרגילות היא לטגום קודם לכן בשמן עמוק. ובשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' סג) כתב, שאף שמעיקר הדין הדבר מותר, מ"מ יש מקום להחמיר בדבר, כיון שדרכי היצור עלולים להשתנות, ואם ישתנו, לא ידעו העולם שהשתנה הדין.

אכן, בביה"ל להלן (סט"ז ד"ה והוא) הקשה, שבשו"ע שם סתם שמותר להניח דבר יבש מבושל כנגד המדורה כדי שיתחמם, למרות שלכאורה הוא נצלה על ידי זה, ונשאר בצ"ע. ותי"ץ החזו"א (א"ח סי' לו ס"ק יד), שכיון שמאכל המונח באופן זה אינו מקבל טעם צלי ממש, אלא רק מתייבש קצת, אין הנחה זו נחשבת צליה. וכן כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"ב מכתב כא אות ה) שמותר להניח סופגניה [המטוגנת בשמן] על גבי המיחם להתחמם, ואין זה נחשב כצליה אחר בישול, כיון שאין משתנה טעמה על ידי זה.

וכן לגבי צלי קרר, כתב החזו"א (שם) שיתכן שאינו נחשב כצליה אלא כבישול, וז"ל צליה על גבי גחלים או שיפוד נחשבת כצליה לענין זה [וראה פמ"ג משב"ז ס"ק ז], וכן כתב הכף החיים (סי' עה) שצלי קרר נחשב כמבושל.

(61) וצליה אחר אפיה, כתב המחצ"ש (סי' יז) בדעת המג"א שמוותרת, והפמ"ג (משב"ז ס"ק ז) כתב שאסורה.

ולענין עשיית צנימים בשבת על ידי שמניחם סמוך לאש או על גבי סיר העומד על האש, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה ו) שאף על פי שאין הלכה כדברי שו"ת רב פעלים (ח"ב א"ח סי' נב) שכתב שהעושה צנימים חייב משום מכה בפטיש, מפני שלאכלה אין תיקון מנא באוכלין, מ"מ אין לעשות כן בשבת, מפני שדומה הדבר לצליה אחר בישול, מפני שמשנה את הלחם לצנימים, וכן מבואר בכף החיים (ס"ק עה) בשם שו"ת אורח לצדיק. מאידך, בספר דעת תורה (ס"ה) משמע שמותר לעשות צנימים בשבת, וכן דעת הגר"ג קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק יט אות ב), ואף הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק ב) כתב שכן מסתבר, אך למעשה החמיר בדבר (שש"כ פ"א הע' ריג).

המשך בעמוד הבא

(56) משמע שאם החלב לא התחמם מעולם, אסור לתיתו בכלי שני [אלא יש לערות על גביו מכלי שני, כמבואר לעיל ס"ק לה], וכן כתב הכלכלת שבת (ענין ב, כללי הטמנה ובישולי שבת אות א), וביאר השביתת השבת (מלאכת מבשל ס"ק ע), שחלב הוא מקלי הבישול. וכן מבואר בדרדוש הצליח (דרוש לו אות ד), וכן דעת הגר"ש אלישיב (ספר זכרון דוד יקרא עמ' שמ) שאין לתת חלב בכלי שני אלא בכלי שלישי. מאידך, בשו"ע הרב (סי"ב) ובפמ"ג (משב"ז ס"ק טו) מבואר שמשקים שאינם מבושלים אינם מקלי הבישול, ומותר ליהנם בכלי שני, כמבואר בשו"ע להלן (סי' יג), וכן כתב הקצות השולחן (סי' קכד בדה"ש ס"ק לב). וראה שעה"צ להלן (ס"ק סח).

וחלב מפוסטר, כתבו בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' קצו אות ה) ובשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' סד) שיש להקל לחשיבו כמבושל לענין זה, ולתיתו בכלי שני, וכן דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"א הע' קנז) שיש מקום להקל בזה. וכן משמע בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' עד בישול אות ו), מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פכ"ה אות ד) שאין מעשה הפיסטור נחשב כבישול לענינו, וכיון שלא נגמר בישול החלב, יש בנתינתו בכלי שני משום מיהוזי כמבשל, והוסיף שכן נהגו בביתו לחדר ולהרתיח מערב שבת את החלב הניתן לקפה בשבת.

ותמצית תה שהוכנה במים ללא בישול, ואין בתוכה עלים, דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק שם פ"ל אות ז) שמותר לתיתה במים רותחים שהיד סולדת בהם [בכלי שני], מפני שלא מסתבר להושיב בזה לבישול טעם החתה, כיון שאין בו ממשות.

[שעה"צ ס"ק סה]

לצאת בזה גם דעת הח"ש"ש לצי"ה⁽⁵⁷⁾, ר"ע בצי"ה⁽⁵⁸⁾.

(57) ואף שהמים נצבעים גם כשמקרימים את נתינת התמצית, ביאר הגר"ג קרליץ (חוט שני ח"א פ"ט סוף ס"ק ג) שמ"מ עדיף לעשות כן, שאין דרך צביעה באופן זה, והרי זה שינוי. ובדעת מהר"ם חיון (שו"ת גינת ורדים כלל ג סי' ט ד"ה ומ"מ, הובא בשערי תשובה סי' ד) שאסור לתת קפה במים משום איסור צובע, ביאר בשו"ת רב פעלים (ח"ג א"ח סי' יא) שאף על פי שכתב השו"ע לקמן (סי' שכ ס"ט) שאין איסור צביעה באוכלין, מ"מ במים ואשר משקים יש להחמיר בזה, כיון שרגילים לעשות בהם צבע לצביעה, ודומה הדבר לעשיית עין הצבע, מה שאין כן במאכלים ותבשילים.

ולדינא, כתב לקמן (סי' שכ ס"ק נו) שאין לחשוש לאיסור צביעה במשקין, כשאין כוונתו לצביעה.

(58) שם (דרוש י ד"ה ולכן בניי) כתב, שאין להקל להבין תה בשבת על ידי בישול עלי התה קצת בערב שבת, והעושה כך מחלל את השבת מכמה טעמים.

[משנ"ב ס"ק מא]

מפל מקום יש בישול אחר צלי⁽⁵⁹⁾, וכו', ונאפלו אם נעמידנו על צלי קונה המפסקת⁽⁶⁰⁾, וכו', דאין אפיה אחר אפיה⁽⁶¹⁾.

(59) וכן לתת קפה שחור בכלי שני שהיד סולדת בו, דעת הגר"ג קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק יט אות ב) שאסור, כיון שקלייתו

הלכות שבת סימן שיה

ביאורים ומוספים המשך

[משנ"ב ס"ק מב]

ד"ש דברים שמתפשלים אפילו בכלי שני מפני שהם רכים⁶² וכו', יש להחמיר נמי בשאר דברים שלא להגם בכלי שני⁶³.

62) ולגבי ביצה, כתב לקמן (סי' שכא ס"ק סח) שכשנותנה במשקה הנקרא 'בארשט' בכלי שני כדי לתת בו צבע, לא נאסר הדבר משום בישול, אלא אם כן הבארשט חמוץ מאוד [נראה מאור השבת ח"ב מכתבי הגר"י פישר, מכתב ב אות ו].

אמנם, החזו"א כתב (א"ח סי' נב ס"ק יט), שמבואר בגמ' (שבת לח, ב) שביצה מתבשלת בנקל, ואסור מעיקר הדין ליתנה בכלי שני, וכן מבואר בחיי אדם (ח"א כלל כ סכ"א), בקצות השלחן (סי' קכד ס"ז) ובשביחת השבת (מלאכת מבשל ס"ק עא), שאין לתיתה בכלי שני, וכן דעת הגר"י אויערבך (שש"כ פ"א הע' קמח), והוסיף, שאין לתת ביצה חיה אף בכלי שלישי, אם המים חמים מאד, כיון שרואים בחוש שהביצה מתבשלת שם, וכן דעת הגר"י אלישיב (שבות יצחק בישול פ"י אות ב ס"ק א).

ולשתות משקה רותח בשעה שיש בפיו מאכל אשר הוא מקלי הבישול, דעת הגר"י קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט סוף ס"ק א) שמוותר, מפני שאין הדבר פסיק רישא שיתבשל המאכל בזמן מועט כזה, וכן כתב הגר"י אויערבך (מאור השבת ח"ב מכתב לב אות ו) שמוותר.

63) והחזו"א כתב (שם ס"ק יח-יט), שנראה שאין איסור לתת את שאר הדברים בכלי שני מעיקר הדין, ואף אם החום בכלי שני הוא כשיעור שהיד נכזית בו, כיון שלא הזכירו זאת הראשונים והטעמים, ואף הסמ"ג שהחמיר, לא אסר אלא בפת, שמשום שאפויה היא, נוחה להתבשל. והוסיף, שמ"מ נהנו להחמיר שלא לתת מאכל שאינו מבושל בכלי שני, וכדעת המשנ"ב, משום שמיחיו כמבשל, ומפני שביעור שהיד נכזית בו יש להחמיר באיסור שבת, וקשה לשער אם חומו של הכלי השני הוא בשיעור שהיד נכזית בו, או רק בשיעור שהיד סולדת בו.

אכן, בספר היראים השלם (סי' רעד ע"י קלד) מפורש בדעת המשנ"ב, שאין לתת שום מאכל בכלי שני, וכן אסר לחיתו בכלי שלישי, כיון שאין אנו בקיאים בדיעת המאכלים הקלים להתבשל, ודעת הגר"י קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק יז), שאילו היה רואה החזו"א את דברי היראים במקורם, בודאי היה חושש להם.

ואם החום של הכלי השלישי הוא במידה כזו שאפשר לאכול את המאכל שבתוכו אכילה רצופה, דעת הגר"י אלישיב (שבות יצחק בישול פ"י אות ב ס"ק ב-ג) שיש לסמוך על הסוברים שנחשב הדבר כחום שאין היד סולדת בו, ומוותר לבתחילה לתת בתוכו את כל המאכלים שאינם דאי קלי הבישול, ואף אם נוגעים הם בדבר גוש שנמצא בו.

[משנ"ב ס"ק מג]

ד"אין קלי שני קבשל בשום דבר⁶⁴.

64) ובביאור הדבר כתבו התוס' (שבת מ, ב) שהואיל ולא היה הכלי שני מונח על גבי האש, אין דפנותיו חמות, והמאכל הולך ומתקרר, מה שאין כן כלי ראשון, וביאר החזו"א (מעשרות סי' ד

ס"ק יח), שכלי שני ממהר להצטנן, אך כלי ראשון מחזיק את חומו ומצטנן לאט לאט. והגר"י אויערבך (שולחן שלמה ס"ק כח) העיר, שהרי כלי ראשון ששיעור חומו הוא 60 מעלות לערך בודאי מבשל פחות מכלי שני שחומו 95 מעלות. ותיירך, שחכמים החמירו לאסור להניח מאכל בכלי ראשון אף באופן שאינו עשוי להתבשל בו משום שאינו חם מספיק, כיון שמ"מ שייך בו בישול באופן שחומו גדול יותר, מה שאין כן בכלי שני, שאינו יכול לבשל אף כשחומו רב, כיון שדפנותיו קרות, וכן מבואר בחידושי ר"מ קזיס (שבת ע"מ 89). [נראה להלן (ס"ק מה), שביעור שהיד נכזית בו, דעת החיי אדם שאף כלי שני מבשל].

וכוס שהתחממה על ידי שעירו לתוכה רותחין, דעת הגר"י אלישיב (שבות יצחק בישול פ"ב אות ג) שאף על פי שדפנותיה חמות ואינן מצננות את מה שבתוכן, מ"מ אינה נחשבת בכלי ראשון, כיון שלא התחממה מהאש ממשי.

[משנ"ב ס"ק מה]

כ"י אין צנו בקיאיין קמירי דמקרי רכיף⁶⁵ וכו', דינו בכלי ראשון⁶⁶.

65) והטעם שבצלים אינם נחשבים כתבלין אשר מותר לחיתו בכלי שני, כמבואר להלן (ס"ק סה), כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' עד בישול אות יח) שהוא מפני שהבצלים ראוים לאכילה וגם שחייבים במעשר, והוסיף, שלחיתם בכלי שלישי מותר, וכן לגבי לימונים, כתב שם שיש לאסור לחיתם בכלי שני, ולהתיר לחיתם בכלי שלישי, וכן כתב הקצות השלחן (סי' קכד בד"ש ס"ק יד) שאין לתת לימון בכלי שני, וכן דעת הגר"י אויערבך (שש"כ פ"א הע' ק) והגר"י קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק יז), והוסיף, שהוא הדין במיץ לימון.

אכן, החזו"א כתב (א"ח סי' נב ס"ק יט) שמוותר לתת לימון בכלי שני שאין היד נכזית בו, ואין להחמיר לדנו כקלי הבישול, כיון שלא מפורש בגמ' שקל הוא להתבשל, ושלא כמו שכתב המשנ"ב לעיל (ס"ק מב). [אלא שלמעשה, כתב בספר ברית עולם (הע' בסוף הכפר) שהחזו"א הורה להחמיר, והוסיף שיתכן שטעמו הוא שחשש למה שכתב בספרו (חזו"א שם) שקשה לשער אם חום המים אינו בשיעור שהיד נכזית בו, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה ה) שיש להקל בלימון].

66) ולהניח דבר גוש חם על גבי צלחת שיש בה פירורי חלה, דעת הגר"י אויערבך (שולחן שלמה שולי הגליון ס"ק לו) שמוותר, ואין צריך להקפיד לנערם ממנה, כיון שאין למניח כוונה לבשל את הפירורים כלל, ויש לצרף את דעת הפוסקים שהקילו בענין דבר גוש, ואת דעת הפוסקים שהקילו בענין בישול אחר אפיה.

ולהניח מלפפון חמוץ על גבי קוגל רותח, כתב הגר"י אויערבך (מאור השבת ח"ד סי' נ ס"ק ב-ג) שמוותר, כיון שאין הוא מתכוין לבישול המלפפון, ואין נוח לו בבישולו, ובפרט שהמלפפון מתקלקל קצת מחמת החום, והדבר נעשה בדרך 'מתעסק', ועוד, שענין דבר גוש אינו מוסכם בפוסקים, ואין מחמירים בו אלא מספק. מאידך, דעת הגר"י אלישיב והגר"י וואזנר (מאור השבת ח"א סי' ו ס"ק טז) שיש להזהר שלא יגעו המלפפון והקוגל זה

המשך בעמוד הבא

הלכות שבת סימן שיה

ביאורים ומוספים המשך

(69) והמקור לחומרא זו, כתב בספר חכמת אדם (שערי צדק, שער מצוות הארץ פ"ב בינת אדם ס"ק ט) שהוא מהירושלמי (מעשרות פ"א ה"ד). והוסיף, שיש ללמוד כן אף מדין אמבטי, הנזכר בשו"ע להלן (סי"א), שהואיל וחומה גדול, מבשלת היא אף בכלי שני, כמבואר במשנה"ב להלן (ס"ק עו). והחזו"א כתב (א"ח סי' נב ס"ק יט), שאף על פי שמקור דברי החיי אדם הוא מהירושלמי, והבבלי חולק על כך [ראה חזו"א מעשרות סי' ד ס"ק יח], מימ קשה להקל באיסורי שבת, ויש להחמיר בדבר, אף על פי שמעיקר הדין נראה שאין בזה איסור [נראה מה שכתבנו לעיל ס"ק מב]. וכן דעת הגר"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת ח"א פ"ח הע' 71) שאין חוששים לשיטת החיי אדם אלא בתורת חומרא, ורק במקום שאפשר.

ובביאור חומרא זו, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' מב) שכוין שחם הוא כל כך עד שהיד נכזית בו, נשאר כח הבישול אף בכלי שני, ודינו ככלי ראשון. ומטעם זה, אף מים ושמן, שיותר לתיתם בכלי שני [כמבואר בשו"ע להלן סי"ג], דעת הגר"נ קרליץ והגר"ח קניבסקי (עם מקדשי שביעי ח"א פ"א הע' 32) שאין לתיתם בו כשהיד נכזית בו, וכן לענין עירוי מכלי שני שהיד נכזית בו, דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פ"ט אות ז) שמבשל הוא כדי קליפה.

וכלי שלישי שהיד נכזית בו, דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק שם אות ה) שעדיף להחמיר בו ככלי ראשון ולדעת הגר"נ קרליץ והגר"ח קניבסקי (שם הע' 35), תלוי הדבר במחלוקת המשנה"ב והחזו"א, שלדעת המשנה"ב יש להחמיר, ולדעת החזו"א אפשר להקל. ובשו"ת אנרות משה (א"ח ח"ד סי' ער בישול אות ד) כתב, שנהגים להקל בזה, ויתכן שאף החיי אדם מודה בזה, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' סד) שמותר, והוסיף, שיתכן שאף עירוי מכלי שני מותר.

ולענין דבר לח שנתבשל ונצטנן, אם יש בו בישול בכלי שני שהיד נכזית בו, ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק כג).

בזה, מפני שהקוגל נחשב דבר גוש. אכן, כשנוגעים הם זה בזה בלא כוונה על ידי טלטול הצלחת וכדו', דעת הגר"ש וואנר (שם) שאין להקפיד על כך.

ולחניח משקה שרתח ולאחר מכן הצטנן על גבי דבר גוש, כתב בשו"ת אנרות משה (א"ח ח"ד סי' ער בישול אות ה) שמוותר, שהואיל ודבים מהפוסקים חולקים על עיקר הדין של דבר גוש, ואף החומרא שלא לבשל לח שנצטנן אינה מעיקר הדין [לשיטת הרמ"א שהיקל בלח שלא נצטנן לגמרי], יש להקל שלא לצרף את שתי החומרות יחד.

[משנ"ב ס"ק מז]

ובכלי שלישי מצדד הפרי"מגדים בפעיק"קטן לה להקל⁶⁷.

(67) והחזו"א כתב (א"ח סי' נב ס"ק יט), שאף על פי שמסברא נראה שאין חילוק בין כלי שני לכלי שלישי, מ"מ הואיל ואיסור בישול חפת אינו אלא חומרא, לא החמירו שלא להניחו בכלי שלישי, כיון שבדרך כלל המים שבו אינם חמים בשיעור שהיד סולדת בו.

ולענין הדחה [עירוי] מכלי שני על עלי תה, כתב לעיל ס"ק לט שאסור, וכן לענין דבר מאפה לא הקל בעירוי מכלי שני אלא רק בכלי שלישי [ועוד ראה בפמ"ג כאן משב"ז ס"ק טו].

[משנ"ב ס"ק מח]

דחיקא שְׁהֵיד נְכוּיָת בַּ68, לְכָלִי עֲלָמָא מְבָשֵׁל אֶפְלֹי בְּכָלִי שְׁנִי⁶⁹.

(68) ושיעור יד נכזית בו, כתב היר יהודה (י"ד סי' קה פ"י הארוך ס"ק ט) דהיינו שאינו יכול להכניס את ידו בלא שתיכוה, שמיד כשמכניסה לתוכו נכזית, וכן דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פ"ט ס"ק ד), והגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק ז). וראה שו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' קכז אות ד), ולענין שיעור שהיד סולדת בו, ראה מה שכתבנו להלן (ס"ק פט).

